

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

M. Fabii Quintiliani Institutionum Oratoriarum Libri Duodecim

Summa diligentia ad fidem vetustissimorum codicum recogniti ac restituti

Quintilianus, Marcus Fabius

Lugd. Batav. ; Roterodami, 1665

Cap. I. De copia verborum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-12945

M. FAB. QUINTILIANI

D. E

INSTITUTIONE ORATORIA

LIBER DECIMUS.

CAP. I.

De copia verborum.

SED hæc eloquendi præcepta sicut cognitioni sunt necessaria, ita non satis ad vim dicendi valent, nisi illis firma quædam facilitas, ¹ quæ apud Græcos *ἔξις* nominatur, accesserit: quam *scribendo* plus, an *legendo*, an *dicendo* consequamur, solere quæri scio. Quod esset diligentius nobis examinandum, si qualibet earum rerum possemus una esse contenti. Verum ita sunt inter se connexa & indiscreta omnia, ut si quid ex his defuerit, frustra sit in cæteris laboratum. Nam neque solida atque robusta fuerit unquam eloquentia, nisi multo stylo vires acceperit: & citra lectionis exemplum labor ille carens rectore, fluit. Qui autem scierit quo sint quæque modo dicenda, nisi tanquam in procinctu paratam quidem ad omnes casus habuerit eloquentiam, ² velut clausis thesauris incubabit. Non autem ut quicque præcipue necessarium est, sic ad efficiendum oratorem maximi protinus erit momenti.

Postis jam præceptis docet *Fab.* quo pacto ea facile exequi possimus, nec enim satis est tenere artis theoriam, nisi adsit facilitas agendi. quocirca opus est *exercitatione*. quæ fit *scribendo, legendo, dicendo*: quibus de rebus tractat hoc in libro. *Turneb.*

¹ *Quæ apud Græcos ἔξις.* *ἔξις* vulgo vertitur *habitus*, à Pontano *habilitas*. Est autem qualitas ex actionum frequentatione nata, quæ efficit prompti-

tudinem & facilitatem. comparatur igitur *exercitatione*. Idem.

² *Velut clausis thesauris, &c.* Proverbum est, quod de his dicitur qui eas res custodiunt quibus frui non possunt. Cæterum proprio maxime verbo est usus, cum *incubare* dixit: unde *incubones* appellantur avari, qui diligenter thesauros suos custodiunt, & illis velut incubant. *Idem.*

Zz 4

I Nam

momenti. ¹ Nam certe cum sit in eloquendo positum oratoris officium, dicere ante omnia est: atque hinc initium ejus artis fuisse manifestum est: proximam deinde *imitationem*, novissimam *scribendi* quoque *diligentiam*. Sed ut perveniri ad summa nisi ex principiis non potest: ita procedente jam opere, minima incipiunt esse quæ prima sunt. Verum nos non quomodo sit instituendus orator, hoc loco dicimus: (nam id quidem aut satis, aut certe uti potuimus à nobis dictum est) sed ut athletam qui omnia jam perdidicerit à præceptore, nimirum quo genere exercitationis ad certamina præparandus sit: ita eum qui res invenire & disponere sciet, verba quoque & eligendi & collocandi rationem perceperit, instruamus qua ratione quæ didicit, facere quam optime & quam facillime possit. Non ergo dubium est, quin ei velut opes sint quædam parandæ, quibus uti, ubicunque desideratum erit, possit. Eæ constant *copia rerum ac verborum*. ² Sed res propriæ sunt cujusque causæ, aut paucis communes: verba in universas paranda: quæ si rebus singulis essent singula, minorem curam postulerent: nam cuncta sese cum ipsis protinus rebus offerrent. Sed cum sint aliis alia aut magis propria, aut magis ornata, aut plus efficientia, aut melius sonantia, debent esse non solum nota omnia, sed in promptu, atque (ut ita dicam) in conspectu, ut cum se judicio dicentis ostenderint, facilis ex his optimorum sit electio: ³ Equidem scio quosdam collecta quæ idem significarent vocabula solitos ediscere, quo facilius

¹ Nam certe.] A dictione profecta est eloquentia, sine qua prorsus esse nequit: plus tamen est ad eloquentiam momenti in imitatione & scriptione. ita Fabius videtur decidere superiorem quaestionem. Idem.

² Sed res propria sunt.] Docet difficiliorem esse copiam verborum quam rerum. res enim propriæ sunt cujusque causæ, & se nobis offerunt: verba autem interdum rebus singulis insunt

plura, interdum quoque desunt, quemadmodum docent philosophi plures esse res quam vocabula. Ex his autem Fabii præceptis mutuatus est libros de copia Erasmus. Idem.

³ Equidem scio.] Prima ratio copiarum verborum fit ex synonymia: non tamen ut temere synonymis utaris, (id enim vituperat Fab.) sed ut adhibeas delectum & judicium. Idem.

¹ Nam

lius & occurreret unum ex pluribus, & cum essent usi aliquo, si breve intra spatium rursus desideraretur, effugiendæ repetitionis gratia sumerent aliud quo idem intelligi posset. Quod cum est puerile, cuiusdam infelicis operæ, tum etiam utile parum, turbam enim modo congregat, ex qua sine discrimine occupet proximum quodque. Nobis autem *copia* cum iudicio paranda est: vim orandi, non circulatoriam volubilitatem spectantibus. Id autem consequemur *optima legendo atque audiendo*. Non solum enim nomina ipsa rerum cognoscemus hac cura, sed cui quodque loco sit aptissimum. Omnibus enim fere verbis, præter pauca quæ sunt parum verecunda, in oratione locus est. ¹ Nam scriptores quidam jamborum: veterisque comædiæ, etiam in illis sæpe laudantur, sed nobis nostrum opus interim tueri satis est. Omnia verba (exceptis de quibus dixi) sunt alicubi optima: nam & humilibus interim & vulgaribus est opus, & quæ cultiore in parte videntur sordida, ubi res poscit, proprie dicuntur. Hæc ut sciamus atque eorum non significationem modo, sed formas etiam mensurasque norimus, ut ubicunque erunt posita, convenient, nisi multa lectione atque auditione assequi non possumus: cum omnem sermonem auribus primum accipiamus. ² Propter quod infantes à mutis nutricibus iussu regum in solitudine educati, etiam si verba quædam emisisse traduntur, tamen loquendi facultate caruerunt. ³ Sunt autem alia hujus naturæ ut idem pluribus vocibus declarent, ita ut nihil significationis, quo potius utaris, intersit: ut *ensis & gladius*. Alia quæ etiam si propria re-

rum

¹ Nam scriptores.] *Scriptores veteres Comædiæ, ut Eupolis, Cratinus, Aristophanes, maxime lascivunt, & fere jocos à re turpi petunt. Eodem quoque modo Archilochus jambographus. Idem.*

² Propter quod.] *Psammetichus rex Ægyptiorum (ut tradit Herodotus) quibusdam infantulis quos in solitudine educabat, nutrices præfecit mutas. illi post bimatum cum esurirent forte, becus pro-*

nunciarunt, quod significat lingua Phrygia panem & cibum. Sic Fab. probat sermonem potissimum ab auditione nasci. Idem.

³ Sunt autem.] *Quædam sunt synonyma, sed illa admodum rara, quæ æqualem habent significationem: nihil igitur interest quibus utaris, neque magno opere opus est delectu, ut in aliis. hæc etiam appellantur polyonyma. Idem.*

rum aliquarum sint nomina, *ῥεθρικῶς* tamen ad eundem intellectum feruntur, ut ¹ *ferrum & mucro*. Nam per abusivum ² *sicarios* etiam omnes vocamus qui eadem telo quocumque commiserint. Alia circuitu verborum plurimum ostendimus: quale est,

Et presti copia lactis.

Plurima vero mutatione figuramus, ³ *Scio, Non ignoro, & Non me fugit, Non me praterit, & Quis nescit? Nemini dubium est.* Sed etiam ex proximo mutuari licet. Nam & *intelligo, & sentio, & video*, sæpe idem valent quod *scio*. Quorum nobis ubertatem ac divitias dabit lectio, ut his non solum quomodo occurrerint, sed etiam quomodo oporteat, utamur. Non semper enim hæc inter se idem faciunt: nec sicut de intellectu animi recte dixerim, *Video*: ita de visu oculorum, *intelligo*. Nec ut *mucro* gladium, sic *mucronem* gladius ostendit. Sed ut copia verborum sic paratur, ita non verborum tantum gratia legendum vel audiendum est. ⁴ Nam omnium quæcunque docemus, hæc sunt exempla potentiora etiam ipsis quæ traduntur artibus, cum eo qui discit perductus est ut intelligere ea sine demonstrante, & sequi jam suis viribus possit: quia quæ doctor præcipit, orator ostendit. Alia vero legentes, alia audientes magis adjuvant. Excitat qui dicit, spiritu ipso, nec imagine & ambitu rerum, sed rebus incendit. Vivunt enim omnia, & moventur, excipimusque nova illa velut nascentia cum favore ac sollicitudine. Nec fortuna modo iudicii, sed etiam ipsorum qui orant, periculo afficimur. Præter hæc, *vox & actio decora,*

¹ *Ferrum & mucro.*] Fiunt quadam synonymia per tropum: ut hæc duo gladium significant per metonymiam & synecdochem. Idem.

² *Sicarios etiam omnes, &c.*] Sic accipiuntur *sicarii* à jureconsultis in lege *Cornelia de sicariis*: tamen proprie *sicarii* dicuntur à *sica*. id est, brevi gladio. Idem.

³ *Scio, non ignoro.*] Synonymia est &

copia per *isodynamiam*. id est, *equipollentiam*: adjicitur alia extenuatione figuræ. Idem.

⁴ *Nam omnium.*] Præceptiones *rethorum* non tantopere conducunt quantum exempla, quæ intelliguntur vel legendo vel audiendo. signum est enim maximi profectus, quando jam discipulus præceptionum exempla deprehendere potest in oratoribus. Idem.

decora, commoda ut quisque locus postulabit, pronunciandi vel potentissima in dicendo ratio, & ut semel dicam, pariter omnia decent. In lectione certius iudicium, quod audienti, frequenter aut suus cuique favor, aut ille laudantium clamor extorquet. Pudet enim dissentire, & velut tacita quadam verecundia inhibemur plus nobis credere, cum interim & vitiosa pluribus placeant, ¹ & à corrogatis laudentur etiam quæ non placent. Sed è contrario quoque accidit, ut optime dictis gratiam prava iudicia non referant. ² Lectio libera est, nec actionis impetu transcurrit: sed repetere sæpius licet, sive dubites, sive memoriæ penitus affigere velis. Repetamus autem, & tractemus, & *ut cibos mansos ac prope liquefactos demittimus, quo facilius digerantur, ³ ita lectio non cruda, sed multa iteratione mollita, & velut confecta, memoriæ imitationique tradatur.* ⁴ Ac diu non nisi optimus quisque, & qui credentem sibi minime fallat, legendus est, sed diligenter, ac pene ad scribendi sollicitudinem: nec per partes modo scrutanda omnia, sed perlectus liber utique ex integro resumendus, præcipueque oratio, cuius virtutes frequenter ex industria quoque occultantur. ⁵ Sæpe enim præparat, dissimulat, insidiatur orator, eaque in prima parte actionis dicit, quæ sunt forte in summa profutura. Itaque suo loco minus placent, adhuc nobis quare dicta sint ignorantibus: ideoque erunt cognitis omnibus repetenda. Illud vero utilissimum, nosse eas causas quarum orationes in manus sumpserimus: & quoties continget, utrinque ha-

¹ *Et à corrogatis laudentur.] Plinius in epistolis ait suo tempore permultis oratoribus conductos fuisse atque redemptos auditores in basilicis. Unde oratores illi appellabantur Sophocles græce, latine Laudicæni, quia conducebant auditores ut palam laudarentur. Vide Eras. in Chiliad. Idem.*

² *Lectio libera est.] Alio decurrit perpetuo tenore; at lectionem cum volumus inhibemus, revocamus, atque ita exactius iudicare possumus. Idem.*

³ *Ita lectio non cruda, &c.] Vide Jan. Gebhard. Cæpund. lib. 3. cap. 18. pag. 150.*

⁴ *Ac diu non nisi.] Cum iudicium non est satis subtile & exactum in discernendis virtutibus & vitiis, legendi sunt duntaxat classici auctores, qui virtutes habent sine vitiis. Turneb.*

⁵ *Sæpe enim.] Monet imprimis habendam rationem æconomiae, quæ maxime est artificiosa apud oratores, & maxima virtus est existimanda. Idem.*

¹ *Pollionis*

bitas legere actiones: ut *Demosthenis* atque *Æschinis* inter se contrarias: ut *Servii Sulpitii*, & *Messala*, quorum alter pro *Aufidia*, contra dixit alter: & ¹ *Pollionis* & *Cassii* reo *Aspernate*, aliasque plurimas. ² Quinetiam si minus pares videbuntur, aliqua tamen ad cognoscendam litium quæstionem recte requirentur: ut contra *Ciceronis* orationes, *Tuberonis* in *Q. Ligarium*, & *Hortensii* pro *Verre*. ³ Quinetiam easdem causas ut quisque egerit, utile erit scire. Nam pro domo *Ciceronis* dixit *Callidius*: & pro *Milone* orationem *Brutus* exercitationis gratia scripsit, etiam si egisse eum *Cornelius Celsus* falso existimat. Et *Pollio* ac *Messala* defenderunt eosdem, & nobis pueris insignes pro *Volufeno Catulo*, *Domitii Afri*, *Crispi Passieni*, *Decimi Lælii*, orationes ferebantur. Neque id statim legenti persuasum sit, omnia quæ magni auctores dixerint, utique esse perfecta. Nam & labuntur aliquando, & oneri cedunt, & indulgent ingeniorum suorum voluptati: nec semper intendunt animum, & nonnunquam fatigantur: cum *Ciceroni* dormire interim *Demosthenes*, *Horatio* vero etiam *Homerus* ipsi videatur. Summi enim sunt, homines tamen: acciditque iis qui quicquid apud illos repererunt, dicendi legem putant, ut deteriora imitentur (id enim est facilius) ac se abunde similes putent, si vitia magnorum consequantur. Modeste tamen & circumspecto iudicio de tantis viris pronuntiandum est, ne (quod plerisque accidit) damnent quæ non intelligunt. Ac si necesse est in alteram errare partem, omnia eorum legentibus placere, quam multa displicere maluerim. ⁴ Plu-

¹ *Pollionis & Cassii reo Aspern.*] Videatur *Prolem. Flavius Observation.* cap. 25. pag. 977. *Lamp. Crit. Part. 1.*

² *Quinetiam si minus.*] Oratio *Tuberonis* in *Quintum Ligarium* citatur à *Pomponio* in titulo de origine juris. *Hortensius* autem tamen agendo prope par erat *Ciceroni*, tamen scribendo longe erat inferior. *Turneb.*

³ *Quinetiam easdem causas.*] Multi

rimum patroni uni cause interdum adhibebantur: igitur eorum orationes utile est legere, ut magis deprehendamus virtutes. *Idem.*

⁴ *Plurimum dicit.*] Nunc *Fabius* docet qui sint legendi, posteaque auctorum catalogum recenset, ac de singulis iudicabit. poëtas quoque dixit libro primo legendos propter sublimitatem: olimque à poetis pueri incipiebant, ut ab *Homero* & *Vir-*

rimum dicit oratori conferre Theophrastus lectionem poetarum: multique ejus judicium sequuntur: neque id immerito. Namque ab his & in rebus spiritus, & in verbis sublimitas, & in affectibus motus omnis, & in personis decor petitur, præcipueque velut attrita quotidiano actu forensi ingenia, optime rerum talium blanditia reparantur. Ideoque in hac lectione Cicero requiescendum putat. ¹ Meminerimus tamen non per omnia poetas esse oratori sequendos, nec libertate verborum, nec licentia figurarum, totumque illud studiorum genus ostentationi comparatum, præter id quod solam petit voluptatem, eamque, fingendo non falsa modo, sed etiam quædam incredibilia, sectatur, patrocinio quoque aliquo juvari: quod alligati ad certam pedum necessitatem, non semper propriis uti possint, sed depulsi à recta via, necessario ad eloquendi quædam diverticula confugiant: nec mutare quædam modo verba, sed *extendere, corripere, convertere, dividere* cogantur: nos vero armatos stare in acie, & summis de rebus decernere, & ad victoriam niti. ² Neque ego arma squallere situ ac rubigine velim, ³ sed fulgorem his inesse, qui terreat, qualis est ferri, quo mens simul visusque perstringatur: non qualis auri argentique, imbellis, & potius habenti periculosus. Historia quoque alere orationem quodam molli jucundoque succo potest. Verum & ipsa sic est legenda, ut sciamus plerasque ejus virtutes oratori esse vitandas. Est enim proxima poetis, & quodammodo carmen solutum: & scribitur ad narrandum,

& Vergilio. Idem. *Plurimum dicit Oratori conf. Theophrast.*] Vide Joh. Ludovici Strebæi de elect. Orat. colloc. Verb. lib. 1. c. 6. p. 27. &c.

¹ *Meminerimus tamen.*] Poetarum major est libertas & licentia quam oratorum, habentque ejus rei patrocinium, quia constringuntur versus necessitate: præterea totum genus est *epidicticum & ostentativum*. Turneb.

² *Neque ego arma.*] Hac *metaphora* significat ornatum oratorium debere se-

verum esse & virile, non lascivum, qualis est poeticus. Cæterum ubi legitur *perstringatur*, haud scio an legendum sit *præstringatur*: hoc enim verbum significat hebetare aciem oculorum & obtenebrare: unde *præstigia* dicuntur. Similis error inolevit apud multos auctores. Idem.

³ *Fulgorem his inesse, &c.*] Jan. Gebhard. Crepund. lib. 3. cap. 3. p. 107. Vegetius lib. 2. cap. 14.

dum, non ad probandum: totumque opus non ad actum rei, pugnamque præsentem, ¹ sed ad memoriam posteritatis, & ingenii famam componitur: ideoque & verbis liberioribus, & remotioribus figuris narrandi tædium evitat. Itaque, ut dixi, neque illa *Sallustiana brevitatis*, qua nihil apud aures vacuas atque eruditas potest esse perfectius, apud occupatum variis cogitationibus judicem, & sæpius ineruditum, captanda nobis est: neque illa *Livii lactea ubertas* factis docebit eum, qui non speciem expositionis, sed fidem quærit. ² Adde quod M. Tullius ne Thucydidem quidem aut Xenophontem utiles oratori putat, quanquam illum bellicum canere, hujus ore musas esse locutas existimet. Licet tamen nobis in digressionibus uti vel historico nunquam nitore, ³ dum in iis de quibus erit quæstio, meminerimus non athletarum toros, sed militum lacertos esse: nec ⁴ versicolore[m] illam qua Demetrius Phalereus dicebatur uti, vestem bene ⁵ ad forensem pulverem facere. ⁶ Est & alius ex historiis usus, & is quidem maximus, sed non ad præsentem pertinens locum, ex cognitione rerum exemplorumque, quibus in primis instructus esse debet orator, ne omnia testimonia expetat à litigatore: sed pleraque ex vetustate diligenter sibi cognita sumat: hoc potentiora,

¹ Sed ad memoriam posteritatis, &c.] If. Casaubonus Animadvers. in Sueton. Tranq. lib. 4. p. 249.

² Adde quod M. Tullius.] Quidam oratores imitabantur Thucydidem, quidam Xenophontem: utrosque reprehendit Cicero, quia aliud est scribere historiam, aliud orare. quanquam tanta est suavitas Xenophontis, ut appelletur *Musa Attica*. Turneb.

³ Dum in iis de quibus, &c.] Athletarum tori. id est, musculi, robur habent, sed nimium sunt carnosissimi. itaque lascivunt carne. at militum lacerti labore sunt astricti & robusti. hos comparat oratoribus, ut *athletas historicis*. Idem.

⁴ Versicolore[m].] Aut intelligit distinctam variis coloribus, aut subinde colorem mutantem, quemadmodum *sericum* quoddam est quod alio atque alio circumspicitur colore. Idem.

⁵ Ad forensem pulverem.] Alludit ad proverb. *sine pulveris jactu, aut tactu*. id est, *sine pugna*. nam *pulvis* nominatus à *Φη* inspergebatur *athletis*. præterea milites cum pugnant, *pulverem* excitant. Idem.

⁶ Est & alius.] Exempla sumuntur ex historiis, sed ea pertinent ad probationem, non ad elocutionem, de qua nunc loquimur: quanquam possunt esse quædam exempla quæ adhibentur expositionis causa, ut de *similitudine* dixit lib. 8. Idem.

tiora, quod ea sola criminibus odii & gratiæ vacant. ¹ A philosophorum vero lectione ut essent nobis multa petenda, vitio factum est oratorum, qui quidem illis optima sui operis parte cesserunt. Nam & *de justis, honestis, utilibus*, quæque sunt his contraria, & *de rebus divinis* maxime dicunt, & argumentantur acriter: & altercationibus atque interrogationibus oratorem futurum optime *Socratici* præparant. Sed his quoque adhibendum est simile iudicium, ut etiam cum in rebus versemur iisdem, non tamen eandem esse conditionem sciamus litium ac disputationum, fori & auditorii, præceptorum & periculorum. ² Credo exacturos plerosque, cum tantum esse utilitatis in legendo iudicemus, ut id quoque adjungamus operi, *qui sint legendi*, quæ in quoque auctore præcipua virtus. Sed persequi singulos, infiniti fuerit operis. Quippe cum in Bruto M. Tullius tot millibus versuum de Romanis tantum oratoribus loquatur, & tamen de omnibus ætatis suæ, quibus cum vivebat, exceptis ³ Cæsare atque Marcello, silentium egerit: quis erit modus, si & illos, & qui postea fuerunt, & Græcos omnes & philosophos & poëtas persequi velim? Fuerit igitur brevitatis illa tutissima, quæ est apud Livium in epistola ad filium scripta, legendos Demosthenem atque Ciceronem: tum ita ut quisque esset Demostheni & Ciceroni simillimus. Non est tamen dissimulanda nostri quoque iudicii summa. Paucos enim, vel potius vix ullum ex iis ⁴ qui vetustatem pertulerunt, existimo posse reperiri, qui iudicium adhi-

¹ *Philosophorum vero lectione.] Cic. lib. 3. de Orat. ait eisdem olim fuisse oratores & philosophos: sed cum nonnulli extitissent calumniatores, qui omnia philosophia eloquentia abuterentur, optimi quidam viri sprete eloquentia philosophari cœperunt privatim. ita oratores meliorem partem reliquerunt philosophis. vide & Fabii præfationem l. 1. Idem.*

² *Credo exacturos.] Fabius deinceps est numeraturus præcipuos auctores,*

quos potissimum imitari debemus. qua in re maxime est observandum, à *Fabio* annotari uniuscujusque peculiare virtutes, ut in legendo quid excerpte debeamus, sciamus. *Idem.*

³ *Cæsare, &c.] Errat.*

⁴ *Qui vetustatem pertulerunt.] Metaphora ducta est à vino generoso. dicitur enim vinum ferre ætatem & vetustatem, quod vetustate non degenerat, non acet, non mucet: ut contrarium vinum dicitur fugiens. *Turneb.**

adhibentibus non allaturus sit utilitatis aliquid, cum se Cicero ab illis quoque vetustissimis auctoribus, ingeniosis quidem, sed arte carentibus, plurimum fateatur adjutum. Nec multo aliter de nobis sentio. ¹ Quotus enim quisque inveniri tam demens potest, qui ne minima quidem alicujus certæ fiducia partis, memoriam posteritatis speraverit? qui si quis est, intra primos statim versus deprehendetur, & citius nos dimittet, quam ut ejus nobis magno temporis detrimento constet experimentum. Sed non quicquid ad aliquam partem scientiæ pertinet, protinus ad faciendam etiam *φασίτιον* de qua loquimur, accommodatum est. Verum antequam de singulis loquar, pauca in universum de varietate opinionum dicenda sunt. Nam quidam solos veteres legendos putant, neque in ullis aliis esse naturalem eloquentiam & robur viris dignum, arbitrantur. Alios recens hæc lascivia, delitiæque, & omnia ad voluptatem multitudinis imperitiæ composita delectant. Sunt etiam qui rectum dicendi genus sequi volunt. Alii pressa demum & tenuia, & quæ minimum ab usu quotidiano recedant, sana & vere ² Attica putant. Quosdam elatior ingenii vis, & magis concitata, & plena spiritus capit. Sunt & lenis, & nitidi, & compositi generis non pauci amatores. De qua differentia differam diligentius, cum de genere dicendi quærendum erit. Interim summatim quid à qua lectione petere possint, qui confirmare facultatem dicendi volunt, attingam. Paucos enim, qui sunt eminentissimi, excerpere in animo est. facile est autem studiosis, qui sint his simillimi, judicare: ne quisquam queratur omissos forte aliquos eorum quos ipse valde probet. Fateor enim plures legendos esse, quam

¹ *Quotus enim quisque.*] Sensus est, nullus est ex recentibus scriptor, qui etsi cætera vitiosa habeat, non putet tamen sese aliqua saltem parte mereri posteritatem & lectionem. eam igitur partem excerpere debemus, omissis vitiis. *Idem.*

² *Attica.*] *Attica eloquentia* omnium est optima: nonnulli eam esse putabant, cum presse diceretur & tenuiter, propterea quod *Lysias Atticus* orator tenuis esset & subtilis. eos refutat *Cic. in Orat. ad Brutum.* *Idem.*

quam qui à me nominabuntur. Sed nunc genera ipsa lectionum quæ præcipue convenire intendentibus ut oratores fiant existimem, persequar. ¹ Igitur ut Aratus ab Jove incipiendum putat, ² ita nos rite cœpturi ab Homero videmur. ³ Hic enim (quemadmodum ex oceano dicit ipse annium vim fontiumque cursus initium capere) omnibus eloquentiæ partibus exemplum & ortum dedit. Hunc nemo in magnis sublimitate, in parvis proprietate superaverit. Idem lætus ac pressus, jucundus & gravis, tum copia, tum brevitate mirabilis: nec poëtica modo, sed oratoria virtute eminentissimus. ⁴ Nam ut de laudibus, exhortationibus, consolationibus taceam: nonne vel nonus liber, quo missa ad Achillem legatio continetur, vel in primo inter duces illa contentio, vel dictæ in secundo sententiæ, omnes litium ac consiliorum explicant artes? Affectus quidem vel illos mites, vel hos concitados, nemo erit tam indoctus, qui non in sua potestate hunc auctorem habuisse fateatur. ⁵ Age vero, nonne in utriusque sui operis ingressu paucissimis versibus legem procœmiorum non dico servavit, sed constituit? Nam & benevolum auditorem invocatione dearum, quas præsidere vatibus creditum est, & intentum proposita rerum magnitudine, & docilem summa celeriter comprehensa facit. Narrare vero quis brevius, quam qui mortem nunciat Patrocli? quis significantius potest, ⁶ quam qui * Curetum

Ætolo-

¹ Igitur ut Aratus.] Aratus sic incipit *astrologiam*, Ab Jove incipiamus, quem nunquam tacitum & indictum sinamus: nimirum ex consuetudine antiquorum, qui rebus agendis deos præfari solebant. *Idem.*

² Ita nos rite cept. ab Homero.] Barthii Racemat. in Petron. pag. 490. Joh. Weitzii Not. ad Theocrit. Idyll. xvi. Mart. Crusii Prolegom. in Homeri l. 1. Iliad. Manilii lib. 2. Joh. Wilkii Orat. de Homero.

³ Hic enim.] Plutarchus in vita Homeri, testatur Homerum auctorem fuisse omnis philosophiæ, ac philosophos ab

eo hausisse suas opiniones. præterea docet eum summum esse in omni genere eloquentiæ. *Turneb.*

⁴ Nam ut de laudibus.] Ulysses, Diomedes, & Phœnix, pulcherrimas orationes habuerunt ad Achillem, quibus suadebant ut iram deponeret, & arma in Trojanos caperet. his orationibus etiam respondet Achilles. *Idem.*

⁵ Age vero.] Homerus initio poematum sibi proponit & invocat, quam legem servant poëta Græci: Latini contra proponunt: deinde invocant. *Idem.*

⁶ Quam qui Curetum.] Respicit ad illa Homeri Iliad. 1. v. 525. Κερατὴς

A a a

ἑμῶν

Ætolorumque prælium exponit? Jam similitudines, amplificationes, exempla, digressus, signa rerum & argumenta, cæteraque probandi ac refutandi, sunt ita multa, ut etiam qui de artibus scripserunt, plurima earum rerum testimonia ab hoc poëta petant. Nam epilogus quidem quis unquam poterit illis Priami rogantis Achillem precibus æquare? Quid? in verbis, sententiis, figuris, dispositione totius operis, nonne humani ingenii modum excedit? Ut magni sit viri, virtutes ejus non æmulatione (quod fieri non potest) sed intellectu sequi. Verum hic omnes sine dubio, & in omni genere eloquentiæ procul à se reliquit, Heroicos tamen præcipue, videlicet quia clarissima in materia simili comparatio est. ¹ Raro assurgit *Hesiodus*, magnaque pars ejus in nominibus est occupata, tamen utiles circa præcepta sententiæ lenitasque verborum, & compositionis probabilis: daturque ei palma in illo medio genere dicendi. ² Contra in *Antimacho* vis & gravitas, & minime vulgare eloquendi genus habet laudem. Sed quamvis ei secundas fere Grammaticorum consensus deferat, & affectibus, & jucunditate, & dispositione, & omnino arte deficitur, ut plane manifesto appareat quanto sit aliud proximum esse, aliud secundum. ³ *Panyasin* ex utroque mistum putant, in eloquendo neutrius æquare virtutes: alterum tamen ab eo materia, alterum disponendi ratione superari. ⁴ *Apollonius* in ordinem à grammaticis datum non venit, quia

¹ ἐμψυχόν, καὶ Ἀντιποιοὶ μενεχέρ-
μοι. &c. Pith.

* *Curetum.*] *Curetes* (ut inquit *Stephanus*) populi sunt *Acarmaniae*, vicini *Æolis*. sunt & populi *Creta*, qui educaverunt *Jovem*. *Turneb.*

¹ *Raro assurgit Hesiod.*] *Hesiodus* propter sententias olim à pueris ediscebatur: suadetque in quadam epist. ad *Leptam* *Cic.* ut ediscatur. *Idem.*

² *Contra in Antimacho.*] *Antimachus* poëta *Colophonius* fuit, *Hipparchi* filius: idem etiam grammaticus: ajunt fuisse

servum *Panyasidis* poëtae. *Idem.*

³ *Panyasin.*] *Panyasis* filius *Polyarchi*, poësin pene desuetam in usum revocavit. scripsit *Heraclida* 14. libris. quidam eum ab *Homero* secundum ponunt, quidam inferiorem dicunt *Antimacho* & *Hesiodo*. *Author Suidas. Idem.*

⁴ *Apollonius.*] *Apollonius Rhodius* scripsit *Argonautica*. vixit autem tempore *Aristarchi* & *Aristophanis Byzantii*, qui Critici fuerunt, auctores alios in ordinem redegerunt, alios numero exemerunt. *Idem.*

1 *Arati*

quia Aristarchus atque Aristophanes poetarum iudices, neminem sui temporis in numerum redegerunt: non tamen contemnendum edidit opus æquali quadam mediocritate. ¹ *Arati* materia motu caret, ut in qua nulla varietas, nullus affectus, nulla persona cui usquam sit oratio: sufficit tamen operi, cui se parem credidit. Admirabilis in suo genere *Theocritus*, sed musa illa rustica & pastoralis non forum modo, verum ipsam etiam urbem reformidat. Audire videor undique congerentes nomina plurimorum poetarum. Quid? *Herculis acta* non bene ² *Pisandros*. Quid? ³ *Nicandrum* frustra secuti *Macer* atque *Virgilius*? Quid? ⁴ *Euphorionem* transibimus? quem nisi probasset *Virgilius*, idem nunquam certe conditorum *Chalcedico* versu carminum fecisset in *Bucolicis* mentionem. Quid? *Horatius* frustra ⁵ *Tyrtæum* *Homero* subjungit? Nec sane quisquam est tam procul à cognitione eorum remotus, ut non indicem certe ex bibliotheca sumptum transferre in libros suos possit. Nec ignoro igitur quos transeo, nec utique damno, ut qui dixerim esse in omnibus utilitatis aliquid: sed ad illos jam perfectis constitutisque viribus revertemur. Quod etiam in cœnis grandibus sæpe facimus, ut cum optimis satiati simus, varietas tamen nobis ex vilioribus grata sit. Tunc & elegiam vacabit in manus sumere, cujus princeps habetur ⁶ *Callimachus*. Secundas confessione plurimorum *Philetas* occupavit. Sed dum assequimur illam firmam (ut dixi)

¹ *Arati materia.*] *Aratus Solensis*, qui vixit tempore *Antigoni regis Macedoniae*, cui familiaris fuit, scripsit *Astrologica* quæ appellantur *phenomena*. id est, *apparentia*, quæ à *Cic. juvene* in latinum sunt versa. *Idem. Arati materia motu caret.*] *Barth. Adversar. lib. I. c. I. p. 34.*

² *Pisandros.*] *Pisander filius Pisonis Heraclæam* scripsit duobus libris. id est, *acta Herculis*. Auctor *Suidas. Turneb.*

³ *Nicandrum.*] *Nicander poeta Colophonius* fuit: scripsit *Theiaca* & *Alexipharmaca*, præterea *Georgica*, quæ imi-

tatus est *Virgilius*. *Idem.*

⁴ *Euphorionem.*] *Euphorion poeta* fuit *Chalcedensis*, scriptor elegiarum. is præfuit *bibliotheca Antiochi Magni*. *Idem.*

⁵ *Tyrtæum.*] *Tyrtæus poeta* suis carminibus *Lacedæmonios* excitare solebat ad prælia. ejus quoque nonnulla hodie extant carmina in *gnomologis Græcorum*. *Idem.*

⁶ *Callimachus.*] *Callimachus poeta* fuit *Cyrenæus*, tempore *Ptolemæi Philadelphii*. idem *grammaticus*. scripsit *elegias* & *hymnos*, & *alia opuscula*. *Idem.*

dixi) facilitatem, optimis assuescendum est: & multa magis quam multorum lectione firmanda mens, & ducendus est color. Itaque ex tribus receptis Aristarchi iudicio scriptoribus jamborum, ad ² maximè pertinebit unus *Archilochus*. Summa in hoc vis elocutionis, cum validæ, tum breves vibrantesque sententiæ, plurimum sanguinis atque nervorum, adeo ut videatur quibusdam, quod quoquam minor est, materiæ esse non ingenii vitium. ¹ Novem vero lyricorum longe *Pindarus* princeps, spiritus magnificentia, sententiis, figuris, beatissima rerum verborumque copia, & velut quodam eloquentiæ flumine: propter quæ *Horatius* eum merito credidit nemini imitabilem. *Stesichorus* quam sit ingenio *validus*, materiæ quoque ostendunt, maxima bella & clarissimos canentem duces, & epici carminis onera lyra sustinentem. Reddit enim personis in agendo simul loquendoque debitam dignitatem: ac si tenuisset modum, videtur æmulari proximus *Homerum* potuisse: sed redundat, atque effunditur: quod ut est reprehendendum, ita copiæ vitium est. ² *Alcæus* in parte operis aureo plectro merito donatur, qua tyrannos insectatur: multum etiam moribus confert: in eloquendo quoque brevis & magnificus, & diligens, plerunque *Homero* similis, sed in lusus & amores descendit, majoribus tamen aptior. *Simonides* tenuis, alioqui sermone proprio & jucunditate quadam commendari potest: ³ præcipua tamen ejus in commovenda miseratione virtus, ut quidam in hac eum parte omnibus ejusdem operis auctoribus præferant. ⁴ Antiqua comædia

¹ Novem vero, &c.] Novem Lyrici apud Græcos sunt, *Pindarus*, *Stesichorus*, *Alcæus*, *Simonides*, *Ibicus*, *Alcman*, *Bacchylides*, *Anacreon*, *Sappho*. Idem.

² Alcæus.] *Alcæus* *Mitylenæus* scripsit *Eolica dialecto*. poëtæ autem lyrici plectro utebantur ex caprinis unguis ad percutiondam lyram & citharam. Idem.

³ Præcipua tamen ejus in.] *Turneb.* *Adversar.* lib. 21. cap. 27. p. 758.

⁴ Antiqua comædia.] Duplex est apud Græcos comædia, *Antiqua* & *nova*. *Antiqua* nominatim solet vitia taxare, quod postea lege prohibitum fuit. itaque deventum est ad novam comædiam, quæ *themata commentitia* fingit. Videtur *satyra latina* fluxisse à comædia antiqua. *Turneb.*

dia cum synceram illam sermonis Attici gratiam prope sola retinet, tum facundissimæ libertatis, etsi est in insectandis vitiis præcipua, plurimum tamen virium etiam in cæteris partibus habet. Nam & grandis, & elegans, & venusta, & nescio an ulla, post Homerum tamen, ¹ quem ut Achillem semper excipi par est, aut similior sit oratoribus, aut ad oratores faciendos aptior. Plures ejus auctores: *Aristophanes* tamen & *Eupolis Cratinusque* præcipui. ² Tragedias primus in lucem *Æschylus* protulit, sublimis & gravis, & grandiloquus sæpe usque ad vitium, sed rudis in plerisque & incompositus: ³ propter quod correctas ejus fabulas in certamen deferre posterioribus poëtis Athenienses permiserunt, suntque eo modo multi coronati. Sed longe clarius illustraverunt hoc opus *Sophocles* atque *Euripides*: quorum in dispari dicendi via uter sit poëta melior, inter plurimos quæritur. Idque ego sane quoniam ad præsentem materiam nihil pertinet, injudicatum relinquo. Illud quidem nemo non fateatur necesse est, iis qui se ad agendum comparent, utiliore longe Euripidem fore. ⁴ Namque is & in sermone (quod ipsum reprehendunt, quibus gravitas & cothurnus & sonus Sophoclis videtur esse sublimior) magis accedit oratorio generi: & sententiis densus, & in iis quæ à sapientibus tradita sunt, ⁵ pene ipsis par, & in dicendo ac respondendo cuilibet eorum qui fuerunt in foro disertis, comparandus. In affectibus vero cum omnibus mirus, tum in iis qui miseratione constant, facile præcipuus. ⁶ Hunc

&

¹ *Quem ut Achillem.*] Alludit ad locum secundi *Iliados*. ubi enim *Homerus* *Nireæ pulcherrimum Græcorum* dixit, *Achillem* excipit: ubi fortissimum *Ajacem*, *Achillem* quoque excipit. *Idem.*

² *Tragedias.*] *Tragediarum* inventor fuit *Thespis*, si credimus *Horatio*: cum tamen *Æschylus* exornaverit formam theatri, invenerit *personam*, *cothurnum*, & *styrma tragicum*, merito potest dici inventor *tragediæ*, saltem politioris. *Idem.*

³ *Propter quod.*] Consuetudo erat *Athenis* ut *Bacchanalibus* ludi fierent, in quibus agerentur *comædiæ* & *tragediæ*, victorque coronaretur. *Idem.*

⁴ *Namque is.*] *Aristophanes* in *Ranis* *Euripidem* passim insectatur atque irridet, eique præfert *Sophoclem* propter sublimitatem cothurni. *Idem.*

⁵ *Pene ipsis par.*] Nam *Euripides* audiverat *Socratem* & *Anaxagoram*, quorum sententiis sæpe in *tragedia* utitur. *Idem.*

⁶ *Hunc & admiratus.*] *Menander Atheniensis*

& admiratus maxime est (ut sæpe testatur) & secutus, quamquam in opere diverso, *Menander*: qui vel unus, meo quidem iudicio, diligenter lectus, ad cuncta quæ præcipimus effingenda sufficiat: ¹ ita omnem vitæ imaginem expressit: tanta in eo inveniendi copia, & eloquendi facultas: ita est omnibus rebus, personis, affectibus accommodatus. Nec nihil profecto viderunt, qui orationes quæ *Charisii* nomine eduntur, à Menandro scriptas putent. ² Sed mihi longe magis orator probari in opere suo videtur, nisi forte aut illa mala iudicia quæ *epitrepontas*, ³ *epicleros*, *lochos* habent: ⁴ aut meditationes ⁵ in *Psophoda*, & *Nomotheta*, & *Hypobolimæo* non omnibus oratoriis numeris sunt absolutæ. ⁶ Ego tamen plus adhuc quiddam collaturum declamatoribus puto, quoniam his necesse est secundum conditionem controversiarum plures subire personas, patrum, filiorum, maritorum, militum, rusticorum, divitum, pauperum, irascentium, deprecantium, mitium, asperorum. In quibus omnibus mire custoditur ab hoc poëta decorum. Atque ille quidem omnibus ejusdem operis auctoribus abstulit nomen, & fulgore quodam suæ claritatis tenebras obduxit. Habent tamen alii quo-

theniensis scriptor novæ comædiæ fuit, & in ea princeps. vixit tempore *Alexandri*, scripsitque epistolas ad *Ptolemæum* & nonnullas orationes. author *Suidas*. hunc præcipue sunt imitati Comici Latini. *Idem*.

¹ *Ita omnem vitæ imaginem.*] Barth. *Adversar.* lib. 21. c. 27. pag. 758.

² *Sed mihi longe magis.*] Hic locus videtur esse depravatus, neque potest emendari, cum desiderentur comædiæ *Menandri*. sensus esse videtur, cujusque eloquentiam ex proprio opere magis intelligi, ut poëta eloquentiam ex poemate. *Turneb.*

³ *Epicleros.*] *Epiclerus* apud Græcos dicitur puella orba quæ parentum hereditatem habet: quam jus erat agnato proximo in uxorem vendicare. est etiam puel-

la orba & indotata, quam proximus cogebatur uxorem ducere, aut alicui collocare data dote. *Idem*.

⁴ *Aut meditationes in Psophoda & Nomotheta.*] Rescribe, in *Psophodei*. Recenset illic Comædias aliquot *Menandreas*. Vide *Meurs.* *Attic. Lect.* lib. 2. cap. 6.

⁵ *In Sophocle.*] In vetusto legitur, in *Psophode*, ut sit titulus comædiæ à strepitu. alioqui hic *Sophoclem* accipere debemus pro comædia. *Turneb.*

⁶ *Ego tamen plus.*] Declamatores (ut docuit lib. 3.) fere declamare solent per *prosopopœiam*. induunt enim ejus personam cujus causam tuentur: proinde decorum servare debent in *persona* & in *affectibus*. *Idem*.

I Phi-

quoque Comici, si cum venia legantur, quædam quæ possis decerpere: & præcipue ¹ *Philemon*, qui ut pravis sui temporis judiciis Menandro sæpe prælatus est, ita consensu omnium meruit credi secundus. Historiam multi scripsere præclare, sed nemo dubitat duos longe cæteris præferendos, quorum diversa virtus laudem pene est parem consecuta. Densus, & brevis, & semper instans sibi ² *Thucydides*, dulcis; & candidus, & fusus ³ *Herodotus*. ille concitatis, hic remissis affectibus melior: ille concionibus, hic sermonibus: ille vi, hic voluptate. ⁴ *Theopompus* his proximus, ut in historia prædictis minor, ita oratori magis similis: ut qui antequam est ad hoc opus sollicitatus, diu fuerit orator. ⁵ *Philistus* quoque meretur: qui turbæ quamvis bonorum post hos aut horum eximatur, imitator Thucydidis: & ut multo infirmior, ita aliquatenus lucidior. *Ephorus*, ⁶ ut Isocrati visum, calcaribus eget. ⁷ *Clitarchi* probatur ingenium, fides infamatur. ⁸ Longo post intervallo temporis natus *Timagenes*, vel hoc est ipso probabilis, quod intermissam historias scribendi industriam nova laude reparavit. *Xenophon* non excidit mihi, sed inter philosophos reddendus est. Sequitur oratorum ingens manus, cum decem simul

Athe-

¹ *Philemon*.] *Philemon Siculus* fuit, deinde *Athenas* migravit, habitavitque in *Piræo* tempore *Alexandri Macedonis*. periit autem, ut ferunt, *nimio risu*. Idem.

² *Thucydides*.] *Thucydides Atheniensis*, *Olori* filius, in rep. versatus est tempore belli *Peloponnesiaci*, sed ob suspicionem proditiōnis missus est in exilium, ubi pulcherrimam scripsit historiam. Idem.

³ *Herodotus*.] *Herodotus Halicarnasensis* relicta patria *Thurium* profectus, scripsit historiam lingua *Ionica*. Idem.

⁴ *Theopompus*.] *Theopompus Chius*, discipulus *Isocratis*, historiam scripsit de rebus *Græcorum*, exorsus ab his quæ omiserat *Herodotus* & *Thucydides*, Idem.

⁵ *Philistus*.] *Philistus Syracusius*, familiaris *Dionysii tyranni*, scripsit de rebus *Siculis* undecim libros. Hunc *Fabius* putat dignum qui post tres superiores cæteris anteponatur. Idem.

⁶ *Ut Isocrati visum*.] *Isocrates* præceptor dicebat, *Theopompum* egere freno, *Ephorum* calcaribus. alter enim erat acri ingenio, alter remisso. Idem.

⁷ *Clitarchi*.] *Clitarchus* comes fuit expeditionum *Alexandri*, & rerum ejus scriptor, non servavit tamen veritatis fidem. Idem.

⁸ *Longo post intervallo*.] *Timagenes Milesius* historicus scripsit de *Heraclea* & de præclaris ejus viris quinque libros. fuit & alius *Timagenes Rhodius*, nisi fallor. Idem.

Athenis ætas una tulerit: quorum longe princeps *Demosthenes*, ac pene lex orandi fuit. tanta vis in eo, tam densa omnia, ita quibusdam nervis intenta sunt, tam nihil otiosum, is dicendi modus, ¹ ut nec quod desit in eo, nec quod redundet invenias. ² Plenior *Æschines* & magis fufus, & grandiori similis, quo minus strictus est: carnis tamen plus habet, lacertorum minus. Dulcis in primis & acutus ³ *Hyperides*: sed minoribus cauffis ut non dixerim utilior, magis par. His ætate *Lysias* major, subtilis atque elegans, & quo nihil, si oratori fatis sit docere, quaras perfectius. nihil enim est inane, nihil arcessitum, puro tamen fonti quam magno flumini proprior. *Isocrates* in diverso genere dicendi nitidus & comptus, & palæstræ quam pugnæ magis accommodatus, omnes dicendi veneres sectatus est: nec immerito: auditoriis enim se, non judiciis comparat: in inventione facilis, honesti studiosus: ⁴ in compositione adeo diligens, ut cura ejus reprehendatur. Neque ego in his, de quibus sum locutus, has solas virtutes, sed has præcipuas puto: nec cæteros parum fuisse magnos. Quinetiam *Phalereum* illum *Demetrium* (quamquam is primus ⁵ inclinasse eloquentiam dicitur) multum ingenii habuisse & facundiæ fateor, vel ob hoc memoria dignum, quod ultimus est fere ex Atticis qui dici possit orator: quem tamen in illo medio genere dicendi præfert omnibus Cicero. Philosophorum

¹ *Ut nec quod desit, &c.*] Annotant hanc esse præcipuam *Atticorum* vim, nihil supervacaneum dicere: quod ita observavit *Demosthenes*, ut nihil tamen interrim omitteret. *Idem.*

² *Plenior Æschines.*] *Æschines* *Atrometi* filius, primum *histrion*, deinde *scriba*, postremo *orator* fuit. gessit inimicitias cum *Demosthene*, à quo superatus *Rhodium* exulatum abiit, ubi *rhetorices professor* fuit, primusque *extemporalis orationis auctor.* *Idem.*

³ *Hyperides.*] *Hyperides* *demagogus Atheniensis*, amicus *Demosthenis* fuit, ab eo tamen *Demosthenes* est reperunda-

mur accusatus. *Idem.*

⁴ *In compositione adeo diligens.*] Tam diligens est *compositio* *Isocratis*, ut nunquam in versum incidat. adde quod in eo frequenter sunt *parisa*, *isocola*, *antitheta*, similiter *cadentia* & *desinentia.* *Idem.*

⁵ *Inclinasse eloquentiam dicitur.*] *Demetrius* cognomento *Phalereus*, à *Phalero* portu *Atticæ regionis*, *demagogus* fuit *Atheniensis*. maluit autem (ut ait *Cic.*) *populum delectare*, quam *inflammare.* ita eloquentiam inclinavit, in *exilium actus apud Ptolemæum Soterem.* *Idem.*

phorum, ex quibus plurimum se traxisse eloquentiæ M. Tullius confitetur, quis dubitet *Platonem* esse præcipuum, sive acumine differendi, sive eloquendi facultate divina quadam & Homerica? multum enim supra profam orationem, & quam pedestrem Græci vocant, surgit: ¹ ut mihi non hominis ingenio, sed quodam Delphico videatur oraculo instinctus. ² Quid ego commemorem *Xenophontis* jucunditatem illam in affectatam, sed quam nulla possit affectatio consequi? ut ipsæ finxisse sermonem Gratiæ videantur: & quod de Pericle veteris comædiæ testimonium est, in hunc transferri justissime possit, in labris ejus sedisse quandam persuadendi deam. Quid reliquorum *Socraticorum* elegantiam? Quid *Aristotelem*? quem dubito scientia rerum, an scriptorum copia, an eloquendi suavitate, an inventionum acumine, an varietate operum, clariorem putem. Nam in *Theophrasto* tam est eloquendi nitor ille divinus, ³ ut ex eo nomen quoque traxisse dicatur. Minus indulgere eloquentiæ ⁴ Stoici veteres: sed cum honesta suaserunt tum in colligendo probandoque quæ instituerant, plurimum valuerunt: rebus tamen acuti magis, quam (id quod sane non affectarunt) oratione magnifici. Idem nobis per Romanos quoque auctores ordo ducendus est. Itaque ut apud illos *Homerus*, sic apud nos *Virgilius* auspiciatissimum dederit exordium, omnium ejus generis poetarum Græcorum nostrorumque illi haud dubie proximus. Utar enim verbis iisdem, quæ ex *Astro*

Domi-

¹ *Ut mihi non hominis ingenio.*] Cic. ait *Platonis* orationem propter sublimitatem & numeros *carmen* esse videri. quemadmodum autem *Pythia* afflatu numinis *carmen* fundebat *heroicum*, quod sublime est & grave: ita *Plato* veluti numinis instinctu fundere videtur profam ita sublimem. *Turneb.*

² *Quid ego commemorem.*] *Xenophon Grylli* filius, *Socratis* auditor, *Platonis*que condiscipulus: coluit illam quam Græci appellant *ἀφελειαν*. id est, simplicitatem in affectatam. propter autem

suavitatem sermonis vocatur *Apes Attica*. Idem.

³ *Ut ex eo nomine, &c.*] Antea enim vocabatur *Tyrtamus*, sed postea ex divina eloquentia *Theophrastus* est appellatus. *Diog. Laërt. Idem.*

⁴ *Stoici veteres.*] Cic. in orator. duas sectas oratori putat utiles, *Academicam* & *Peripateticam*: *Epicuream* vero contemnit & *Stoicam*. nam *Stoica* secta quamquam de rebus pulcherrime disputat, ornamenta tamen eloquentiæ contemnit. *Idem.*

Aaa 9

3 Pra-

Domitio juvenis accepi: qui mihi interroganti, quem Homero crederet maxime accedere, Secundus, inquit, est Virgilius, ¹ propior tamen primo quam tertio. Et hercle ut illi naturæ cœlesti atque immortalis cesserimus, ita curæ & diligentiae vel ideo in hoc plus est, quod ei fuit magis laborandum: ² & quantum eminentioribus vincimur, fortasse æqualitate pensamus. Cæteri omnes longe sequentur. ³ Nam *Macer* & *Lucretius* legendi quidem, ⁴ sed non ut phrasin, id est corpus eloquentiæ faciant: elegantes in sua quisque materia, sed alter humilis, alter difficilis. ⁵ *Attacinus Varro* in iis per quæ nomen est affecutus, interpretis operis alieni, non spernendus quidem, verum ad augendam facultatem dicendi parum locuples. ⁶ *Ennium* sicut sacros vetustate lucos adoremus, in quibus grandia & antiqua robora jam non tantam habent speciem, quantam religionem. Propiores alii, atque ad hanc phrasin de qua loquimur, magis utiles. *Lascivus* quidem in Heroicis quoque *Ovidius*, & nimium amator ingenii sui: laudandus tamen in partibus. *Cornelius* autem *Severus*, etiam si versificator quam poëta melior, si tamen, ut est dictum, ad exemplar primi libri bellum Siculum per-

scri-

1 Propior tamen primo quam tertio.] Ita significavit Domitius *Virgilii* excellentiam, qui cum proximus sit *Homero*, reliquos tamen poëtas tum Græcos tum Latinos procul à se relinquat. Idem.

2 Et quantum eminentioribus, &c.] *Homerus* multis in locis superat *Vergilium*, *Vergilius* multis quoque in locis æquat virtutes *Homeri*: ita æqualitate pensat. Annotat præterea *Macrobius*, nonnullis in locis à *Vergilio* superari *Homerum*. Idem.

3 Nam *Macer*.] *Macer Veronensis* poëta scripsit de volucris & herbis, imitatus *Nicandrum*. de rebus *Iliacis* quoque scripsit, easque deduxit ad excidium *Trojanum*. Idem. *Macer & Lucretius legendi*.] Vide *Barth. Adversar. lib. 43. cap. 2. pag. 1928.*

4 Sed non ut phrasin.] Vid. *Phil. Be-roald. Lamp. Crit. Part. 1. pag. 256.*

5 *Attacinus Varro*.] *Varro Attacinus* vixit tempore *Ovidii*. scripsit autem *Argonautica*, ut interpretis *Apollonii Rhodii*. Appellatus est *Attacinus* ab *Attace vico Gallia Narbonensis*, ut vult *Eusebius*: ut alii, ab *Attace fluvio*. *Turneb. Attacinus Varro*.] *Joh. Savaro ad Sidon. Apoll. lib. 4. Epist. 3. Commentar. pag. 229. Attacinus Varro*.] Et apud *Horat. 1. Serm. apud Euseb. V.C.P. Terentius vico Attace in provincia Narbonensi nascitur. Ata fluvius est Atax. Acate sive Agatha vicus vel urbs sed ad Aurarim fluvium. Pith.*

6 *Ennium*.] *Barth. Animadv. in Claudian. pag. 333.*

¶ *Multum*

scripsisset, vindicaret sibi jure secundum locum: Sed eum consummari mors immatura non passa est: puerilia tamen ejus opera & maximam indolem ostendunt, & mirabilem præcipue in ætate illa recti generis voluntatem. ¹ Multum in *Valerio Flacco* nuper amissimus. ² Vehemens & poëticum ingenium *Saleii Bassi* fuit, nec ipsum senectute maturum. ³ *Rabirius ac Peto* non indigni cognitione, si vacet. ⁴ *Lucanus ardens*, & concitatus, & sententiis clarissimus, &, ut dicam quod sentio, magis oratoribus quam poëtis annuemandus. ⁵ Hos nominavimus, quia ⁶ Germanicum Augustum ab institutis studiis deflexit cura terrarum, parumque diis visum est esse eum maximum poëtarum. Quid tamen iis ipsis ejus operibus, in quæ ⁷ donatus imperi juvenis successerat, sublimius, doctius, omnibus denique numeris præstantius? Quis enim caneret bella melius, quam qui sic gerit? Quem præsidentes studiis deæ propius audirent? Cui magis suas artes aperiret familiare nomen *Minervæ*? Dicent hæc plenius futura secula. Nunc enim cæterarum fulgore virtutum laus ista præstringitur. Nos tamen sacra literarum colentes feras Cæsar, si non tacitum hoc præterimus, & Virgiliano certe versu testamur.

Inter

¹ *Multum in Valerio.*] Hic scripsit *Argonautica* ad imitationem Apollonii Rhodii. Turneb. *Multum in Valerio Flacco, &c.*] Barthii *Adversar.* lib. 56. c. 11. pag. 2654.

² *Vehemens & poët. ing. Saleii Bassi.*] Adi Jan. Gebhard. *Crepund.* lib. 3. c. 7. pag. 117. &c.

³ *Rabirius ac Peto.*] *Rabirius ac Peto Albinovanus* vixerunt tempore Ovidii. sic enim de his scribit, *Cumque foret Marsus, magnique Rabirius oris, Iliacusque Maceæ, sideriusque Peto.* quo ex loco apparet *Petonem* scripsisse de *Astrologia.* Turneb.

⁴ *Lucanus magis oratoribus quam, &c.*] Pithæus, *Collectan.* ad *Petron.* p. 174. Melior Goldastus *Symbol.* ad eundem

p. 707. Joh. Savaro *Comment. ad Sidon. Apollin.* lib. 2. *Epist.* 10. p. 155. Servius in lib. 1. *Æneid.* Raderus ad *Martial.* lib. 14. *Epigr.* 171. Gyraldus *Dialog.* 4. Barthii *Adversar.* lib. 23. c. 28. p. 1169. 1170.

⁵ *Hos nominavimus, &c.*] *Germanicus Cæsar*, filius *Drusi*, res magnas gessit in *Germania* & *Asia.* idem optimus poëta: vertit enim è Græco in Latinum *Aratum*, reliquit præterea comœdias Græcas. Turneb.

⁶ *Germanicum August.*] J. Rutgerf. *Var. lect.* l. 2. c. 9. p. 122. &c.

⁷ *Donatus imperio.*] Nam cum *Augustus* successorem sibi *Tiberium* designasset, illi adoptandum reliquit *Germanicum.* Turneb.

I Inter

¹ *Inter victrices hederam tibi serpere lauros.*

Elegia Græcos quoque provocamus, cujus mihi tersus atque elegans maxime videtur auctor *Tibullus*. Sunt qui *Propertium* malunt. *Ovidius* utroque lascivior: sicut durior *Gallus*.
² Satyra quidem tota nostra est, in qua primus insignem laudem adeptus est *Lucilius*, qui ³ quosdam ita deditos sibi adhuc habet amatores, ut eum non ejusdem modo operis auctoribus, sed omnibus poetis præferre non dubitet. ⁴ Ego quantum ab illis, tantum ab Horatio dissentio, qui *Lucilium* fluere lutulentum, & esse aliquid quod tollere possis, putat. Nam & eruditio in eo mira, & libertas, atque, inde acerbitas, & abunde salis. Multo est tersior ac purus magis *Horatius*, & ad notandos hominum mores præcipuus. Multum & veræ gloriæ, quamvis uno libro, *Persius* meruit. Sunt clari hodieque, & qui olim nominabuntur. ⁵ Alterum illud est, & prius Satyræ genus, quod non sola carminum varietate mistum condidit *Terentius Varro*, vir Romanorum eruditissimus. Plurimos hic libros & doctissimos composuit, peritissimus linguæ Latinæ, & omnis antiquitatis, & rerum Græcarum, nostrarumque plus tamen scientiæ collaturus, quam eloquentiæ. *Jambus* non sane à Romanis celebratus est ut proprium opus, à quibusdam interpositus: cujus acerbitas in *Catullo*, *Bibaculo*, *Horatio*: quanquam illi ⁶ epodos intervenire reperiatur. At *Lyricorum idem Horatius*

¹ *Inter victrices, &c.*] Innuit Fab. hoc versu, *Germanicum* optimum esse poetam, & optimum imperatorem. nam poetæ hederam coronantur, imperatores autem donantur laurea triumphali. *Idem.*

² *Satyra quidem.*] Satyra carent Græci, ejusque loco habent antiquam comœdiam. est autem duplex apud Latinos: altera enim constat carminis varietate: quæ est antiquior: altera vitiorum notatione. *Idem.*

³ *Quosdam ita deditos sibi, &c.*] *Adrianus* imperator *Lucilium* cæteris poetis Satyricis anreponebat. ei mul-

tum tribuisse videtur *Nonius*, ut qui nullum auctorem frequentius in ore habeat. *Idem.*

⁴ *Ego quantum ab illis tantum ab Horatio dissentio.*] Vide *Turneb.* lib. 15. *Adversarior.* cap. 9.

⁵ *Alterum illud est, &c.*] *Marcus Varro* Satyras scripsit cognomento *Mennippæas*, ut refert *Gellius*. hoc autem Satyræ genus constat carminum varietate. *Turneb.*

⁶ *Epodos intervenire reperiatur.*] *Epodos* particula est quæ accinitur integro versui, à qua nomen habet liber *Horatii*. Scribitur etiam, intervenire non reperia-

ius fere solus legi dignus. Nam & infurgit aliquando, & plenus est jucunditatis & gratiæ, & variis figuris & verbis felicissime audax. Si quem adjicere velis, is erit *Casius Bassus*, quem nuper vidimus: sed eum longe præcedunt ingenia viventium. Tragediæ scriptores *Accius* atque *Pacuvius* clarissimi, gravitate sententiarum, verborum pondere, & auctoritate personarum. Cæterum nitor, & summa in excolendis operibus manus, magis videri potest temporibus quam ipsis defuisse. Virium tamen *Accio* plus tribuitur: *Pacuvium* videri doctiorem, qui esse docti affectant, volunt. ¹ Jam *Varii Thyestes* cuilibet Græcorum comparari potest. ² *Ovidii Medea* videtur mihi ostendere quantum vir ille præstare potuerit, si ingenio suo temperare quam indulgere maluisset. ³ Eorum quos viderim, longe princeps *Pomponius Secundus*, quem senes parum tragicum putabant, eruditione ac nitore præstare confitebantur. ⁴ In comædia maxime claudicamus: licet *Varro* dicat *musas*, ⁵ *Ælii Stolonis* sententia, *Plautino sermone locuturas fuisse, si Latine loqui velent*, licet *Cacilium* veteres laudibus ferant, licet *Terentii scripta* ad *Scipionem Africanum* referantur: ⁶ quæ tamen sunt in hoc genere elegantissima, & plus adhuc habitura gratiæ, si intra versus trimetros stetissent. Vix levem con-

sequi-
reperiatur, quia apud scriptores Latinos interdum jambici versus continui absque Epodo reperiuntur. *Idem.*

¹ *Jam Varii.] Varius* poëta tempore *Vergilii* gratissimus *Octaviano Casari* fuit. idem *Epicus* & *Tragicus* fuit poëta. Ajunt tamen *Thyestem* scriptum fuisse à *Casio Parmensi*, qui jussu *Augusti Athenis* est interfectus. Ajunt alii scriptum esse à *Vergilio*. *Idem.*

² *Ovidii Medea.] Beatus Rhenanus* in quadam annotatione in *Tertullianum* ait se *Medeam Ovidii* legisse. sperare igitur debemus nos eam aliquando habituros. *Idem.*

³ *Eorum quos viderim.] Pomponius Secundus*, poëta tragicus, *Plinii* amicus

fuit, ejusque vita à *Plinio* duobus libris est scripta. propter elegantiam & nitorem appellabatur *Pindarus tragicus*. *Idem.*

⁴ *In comædia.] Existimat Fab. Latinos* in comædia *Græcis* esse longe inferiores, propterea quod deest illis gratia illa *Attica*, & *venus* quæ adest *Atticis*. *Idem.*

⁵ *Ælii Stolonis sententia.] Hadr. Junius* *Animadvers.* lib. 6. cap. 11. p. 472. *Lamp. Critic. Part. 4. Ælii Stolonis.] Stilonis. Pass.*

⁶ *Quæ tamen sunt, &c.] Longe diversum est judicium Fabii à judicio Volcatii Sedigiti. nam Volcatius primas tribuit Cacilio, secundas Plauto, sextas Terentio. Turneb.*

8 Toga

sequimur umbram, adeo ut mihi sermo ipse Romanus non recipere videatur illam solis concessam Atticis venerem, quando eam ne Græci quidem in alio genere linguæ obtinuerint. ¹ Togatis excellit *Afranius*, utinamque non inquinasset argumenta puerorum fœdis amoribus, mores suos fassus. At historia non cesserit Græcis, ² nec opponere Thucydidi *Sallustium* verear: ne indignetur sibi Herodotus æquari *T. Livium*, cum in narrando miræ jucunditatis, clarissimique candoris, tum in concionibus supra quam enarrari potest eloquentem: ita ducuntur omnia cum rebus tum personis accommodata: sed affectus quidem, præcipue eos qui sunt dulciores, ut parcissime dicam, nemo historicorum commendavit magis. Ideoque immortalem illam Sallustii velocitatem, diversis virtutibus consecutus est. Nam mihi egregie dixisse videtur *Servilius Novianus* pares eos magis quam similes: qui & ipse à nobis auditus est, clari vir ingenii, & sententiis creber, sed minus pressus, quam historiæ auctoritas postulat. Quam paulum ætate præcedens eum ³ *Bassus Aufidius* egregie utique in libris belli Germanici præstitit, genere ipso probabilis in omnibus, sed in quibusdam suis ipse viribus minor. ⁴ Superest adhuc, & exornat ætatis nostræ gloriam, vir seculorum memoria dignus, qui olim nominabitur, nunc intelligitur. Habet amatores, nec imitatores, ut libertas, quanquam circumcisis quæ dixisset, ei nocuerit. Sed elatum abunde spiritum, & audaces sententias deprehendas etiam in iis quæ manent. Sunt & alii scriptores boni: sed nos genera degustamus, non biblio-

¹ *Togatis excellit.*] *Togata comœdia* sunt totæ Latinæ, scilicet *moribus & ritu Romano* compositæ: ut *palliatæ* vocantur, quæ ad imitationem Græcorum sunt compositæ. *Idem. Togatis excellit Afranius.*] Jan. Rutgersius *Variar. lect. lib. 4. cap. 19. p. 438.*

² *Nec opponere Thucydidi Sallustium.*] *Apta est comparatio: etenim Thucydides & Sallustius densi sunt & stricti, Hero-*

dotus & Livius lenes & profluentes. Turnebus.

³ *Bassus Aufidius.*] *Iust. Lipsii Commentar. in Senecæ Epist. 30. p. 283.*

⁴ *Superest adhuc.*] *Raphaël existimat significari Cornelium Tacitum, Annalium scriptorem, forte tamen intelligitur Plinius, qui bellum Germanicum viginti libris conscripsit. Turneb.*

bibliothecas excutimus. Oratores vero vel præcipue Latinam eloquentiam parem facere Græcæ possunt. Nam *Ciceronem* cuicumque eorum fortiter opposuerim. ¹ Nec ignoro quantam mihi concitem pugnam, cum præsertim id non sit propositi, ut eum *Demostheni* comparem hoc tempore: neque enim attinet, cum *Demosthenem* in primis legendum, vel ediscendum potius putem. Quorum ego virtutes plerasque arbitror similes, consilium, ordinem dividendi, præparandi, probandi rationem, omnia denique quæ sunt inventionis. In eloquendo est aliqua diversitas: densior ille, hic copiosior: ille concludit astrictius, hic latius pugnat: ille acumine semper, hic frequenter & pondere: illi nihil detrahi potest, huic nihil adjici: curæ plus in illo, in hoc naturæ. Salibus certe, & commiseratione (qui duo plurimum affectus valent) vincimus. ² Et fortasse epilogos illi mos civitatis abstulerit: sed & nobis illa quæ Attici mirantur, diversa Latini sermonis ratio minus permiserit. In epistolis quidem, quanquam sunt utriusque, nulla contentio est. Cedendum vero in hoc quidem, quod ille & prior fuit, & ex magna parte *Ciceronem* quantus est, facit. Nam mihi videtur *M. Tullius* cum se totum ad imitationem Græcorum contulisset, effinxisse vim *Demosthenis*, copiam *Platonis*, jucunditatem *Isocratis*. Nec vero quod in quoque optimum fuit, studio consecutus est tantum, sed plurimas vel potius omnes ex seipso virtutes extulit immortalis ingenii beatissima ubertate. ³ Non enim pluvias (ut ait *Pindarus*) aquas colligit, sed vivo gurgite exundat, dono

¹ *Nec ignoro.*] Id propterea inquit, quia *Demosthenis* eloquentia multis jam seculis erat probata: at *Fabii* tempore apud quosdam male audiebat etiam *Cicero*, ut apparet ex *dialogo Taciti*. Adde quod *Plutarchus* in comparatione *Cic. & Demosthenis* *Demosthenem* *Cicero* longe superiorem facit. *Idem.*

² *Et fortasse epilogos.*] Non licebat *Athenis* affectum movere, ac ne pilo-

go quidem uti. hoc igitur modo excusat *Demosthenem* *Fabius*. *Idem* quoque ait l. 6. *Demosthenem minime falsum fuisse.* *Idem.*

³ *Non enim pluvias.*] Per allegoriam significat *Ciceronem* non magnum esse factum duntaxat imitatione, sed naturali ingenii ubertate. *Metaphora* est ducta ab aqua viva, quæ ab ipsa scaturigine oritur & fluit. *Idem.*

x Movere

dono quodam providentiæ genitus, in quo totas vires suas eloquentia experiretur. Nam quis docere diligentius, ¹ movere vehementius potest? Cui tanta unquam jucunditas affuit? ut ipsa illa quæ extorquet, impetrare eum credas, & cum transversum vi sua judicem ferat, tamen ille non rapi videatur, sed sequi. Jam in omnibus quæ dicit, tanta auctoritas inest, ut dissentire pudeat: nec advocati studium, sed testis aut judicis afferat fidem. Cum interim hæc omnia, quæ vix singula quisquam intentissima cura consequi posset, fluunt illaborata: & illa qua nihil pulchrius auditu est, oratio, præ se fert tamen fœlicissimam facilitatem. Quare non immerito ab hominibus ætatis suæ *regnare in judicis dictus est*: apud posteros vero id consecutus, ut Cicero jam non hominis sed eloquentiæ nomen habeatur. Hunc igitur spectemus: hoc propositum nobis sit exemplum. *Ille se profecisse sciat, cui Cicero valde placebit.* ² Multum in *Asinio Pollione* inventio, summa diligentia: adeo ut quibusdam etiam nimia videatur: & consilii & animi fatis: à nitore & jucunditate Ciceronis ita longe abest, ut videri possit seculo prior. At *Messala* nitidus & candidus, & quodammodo ³ præ se ferens in dicendo nobilitatem suam viribus minor. *C.* vero *Cæsar* si foro tantum vacasset, non alius ex nostris contra Ciceronem nominaretur. tanta in eo vis est, id acumen, ea concitatio, ⁴ *ut illum eodem animo dixisse, quo bellavit, appareat.* Exornat tamen hæc omnia mira sermonis, cujus proprie studiosus fuit, elegantia. ⁵ Multum ingenii in

¹ *Movere vehementius.*] Itaque scribit Cic. si quando plures essent patroni unius causæ, omnium consensu solitos sibi tribui epilogos. *Idem.*

² *Multa in Asinio.*] *Asinius* tamen *Gallus*, *Pollionis* filius, patrem cum *Cicerone* in libris scriptis comparavit, & præstantiorem ostendit: cui respondit *Claudius Cæsar* imperator. *Idem.*

³ *Præ se ferens in dicendo nobilitatem suam.*] *Messala* orator è nobilissima *Valeriorum* familia vixit *Augusti* tempore.

in senectute ita memoriam perdidit, ut oblitus sit proprii nominis. auctor *Plinius*. Alius etiam est *Messala* orator apud *Tacitum* in dialogo. *Idem.*

⁴ *Ut illum eodem animo dixisse, &c.*] *Lud. Crescoll. Vacat. Autumn. l. 2. c. 13. Sect. 3. p. 405. & lib. 3. c. sect. 3. p. 499.*

⁵ *Multum ingenii, &c.*] *Cælius Ciceronis* auditor fuit, cumque in tribunatu cum optimatibus sensisset, in adilitate popularis & turbulentus evasit, aliqui tota vita lascivior. *Turnebus.*

I Gravis.]

in *Calio*, & præcipue in accusando multa urbanitas, dignusque vir, cui & mens melior, & vita longior contigisset.
¹ Juveni qui *Calvum* præferrent omnibus, inveni qui *Ciceroni* crederent eum nimia contra se calumnia verum sanguinem perdidisse. sed est & sancta & ² gravis oratio, & castigata, & frequenter vehemens quoque. Imitator est autem *Atticorum*, fecitque illi properata mors injuriam, si quid adjecturus, non si quid detracturus fuit. Et *Servius Sulpitius* insignem non immerito famam tribus orationibus meruit. Multa, si cum judicio legatur, dabit imitatione digna
³ *Cassius Severus*: qui si cæteris virtutibus colorem & gravitatem orationis adjecisset, ponendus inter præcipuos foret. Nam & ingenii plurimum est in eo, & acerbitas mira & urbanitas, & vis summa: sed plus stomacho quam consilio dedit. præterea ut amari sales, ita frequenter amaritudo ipsa ridicula est. Sunt & alii multi disertissimi, quos persequi longum est. Eorum quos viderim, ⁴ *Domitius Afer*, & *Julius Africanus*, longe præstantissimi. Verborum arte ille, & toto genere dicendi præferendus, & quem in numero veterum habere non timeas: hic concitator, sed in cura verborum nimius, & compositione nonnunquam longior, & translationibus parum modicus. Erant clara & nuper ingenia.
⁵ Nam & *Trachallus* plerunque sublimis, & satis apertus fuit, & quem velle optima crederes: auditus tamen major. Nam & vocis, quantam in nullo cognovi, felicitas, & pronuntiatio vel scenis suffectura, & decore: omnia denique ei, quæ sunt

1 Gravis.] *Brevis*. Pithæus.

2 Inveni qui *Calvum*.] *Cic.* in *Bruto* scribit *Calvum* nimis in se inquisivisse, ac nimium se observasse. itaque ejus oratio attenuata erat, nimisque castigata. *Idem*.

3 *Cassius Severus*.] *Seneca* in *Declamationibus*, *Cassii Severi* orationem ait valde cultam esse, & gravibus sententiis plenam. Hic scriptor acerbus admodum fuit: itaque *senatusconsulto* aboliti sunt ejus libri, quos postea restituit *Caligula*.

Auctor *Tranquillus*. *Idem*.

4 *Domitius Afer*.] *Domitius Afer* orator tempore *Neronis* vixit. periit (ut inquit *Eusebius*) in cœna ex nimia cibi repletionem. *Idem*.

5 Nam & *Trachallus*.] *Trachallus* orator paulo ante *Quintiliani* ætatem voce ita valuit ut ex quatuor basilicis sit auditus: indeque factum est proverbium, *Trachallo vocalior*. huic etiam adfuerunt omnia naturæ adjumenta, quæ præter artem extrinsecus requiruntur. *Idem*.

sunt extra, superfuerunt. Et *Vibius Crispus*, compositus, & iucundus, & delectationi natus: privatis tamen caussis quam publicis melior. *Julio Secundo* si longior contigisset ætas, clarissimum profecto nomen oratoris apud posteros foret. Adjecisset enim atque adjiciebat cæteris virtutibus suis, quod desiderari potest. Id est autem, ut esset multo magis pugnax, & sæpius ad curam rerum ab elocutione respiceret. Cæterum interceptus quoque magnum sibi vendicat locum. Ea est facundia, tanta in explicando quod velit, gratia: tam candidum & lene & speciosum dicendi genus: tanta verborum etiam quæ assumpta sunt, proprietates: tanta in quibusdam ex periculo petitis significantia. Habebunt qui post nos de oratoribus scribent, magnam eos qui nunc vigent materiam vere laudandi. ¹ Sunt enim summa hodie, quibus illustratur forum, ingenia. Nanque & consummati jam patroni veteribus, æmulantur, & eos juvenum ad optima tendentium imitatur ac sequitur industria. Superfunt qui de philosophia scripserunt, quo in genere paucissimos adhuc eloquentes literæ Romanæ tulerunt. ² Idem igitur *M. Tullius*, qui ubique, etiam in hoc opere *Platonis* æmulus extitit. Egregius vero, multoque quam in orationibus præstantior ³ *Brutus*, suffecit ponderi rerum: scias eum sentire quæ dicit. Scripsit non parum multa *Cornelius Celsus*, ⁴ *Scepticos* secutus, non sine cultu ac nitore. *Plancus* in Stoicis rerum cognitione utilis. In Epicureis levis quidem, sed non injucundus tamen auctor est *Catius*. Ex industria *Senecam* ⁵ in omni genere eloquentiæ distuli, propter vulga-

¹ *Sunt enim summa.*] Florebat *Aper*, *Marcellus*, *Maternus*, *Messala*, *Cacilius Plinius*, & multi alii. vide *Tacitum*. *Idem*.

² *Idem igitur M. Tullius.*] *Budæus* in commentariis linguæ Græcæ *Ciceronem* ita imitorem *Platonis* ait fuisse, ut in philosophicis operibus ejus elegantiam & suavitatem exæquarit. *Idem*.

³ *Brutus.*] *Brutus* philosophiam Stoi-

cam sectatus est, in eaque multos libros scripsit, ut colligere licet ex epist. ad *Atticum*. *Idem*.

⁴ *Scepticos secutus.*] *Sceptici* philosophi sunt, qui nihil constituunt, sed de rebus omnibus dubitant. Sic appellati sunt, quasi consideratores. *Galenus* quoque refert, *scepticam* quandam in medicina *scilicet* fuisse. *Idem*.

⁵ *In omni genere eloquentiæ.*] Nam scripsit

vulgatam falso de me opinionem, qua damnare eum, & invifum quoque habere fum creditus. Quod accidit mihi, dum corruptum & omnibus vitiis fractum dicendi genus revocare ad feviora judicia contendo. Tum autem folus hic fere in manibus adolefcentium fuit. Quem non equidem omnino conabar excutere, fed potioribus præferri non finebam, ¹ quos ille non defliterat inceffere, cum diverfi fibi confcius generis, placere fe in dicendo poffe iis, quibus illi placerent, diffideret. Amabant autem eum magis, quam imitabantur: tantumque ab illo defluebant, quantum ille ab antiquis defcenderat. Foret enim optandum pares, aut faltem proximos illi viro fieri. Sed placebat propter fola vitia, & ad ea fe quisque dirigebat effingenda, quæ poterat: ² deinde cum fe jactaret, eodem modo dicere, Senecam infamabat. Cujus & multæ alioqui, & magnæ virtutes fuerunt, ingenium facile & copiofum, plurimum ftudii, multarum rerum cognitio: in qua tamen aliquando ab iis quibus inquirenda quædam mandabat, deceptus eft. Tractavit etiam omnem fere ftudiorum materiam. Nam & orationes ejus, & poëmata, & epiftolæ, & dialogi feruntur. In philofophia parum diligens, egregius tamen vitiorum infectator fuit. Multæ in eo claræque fententiæ, multa etiam morum gratia legenda: ³ fed in eloquendo corrupta pleraque, atque eo perniciofiffima, quod abundant dulcibus vitiis. Velles eum fuo ingenio dixiffe, alieno iudicio. Nam fi aliqua contempiffet, fi parum concupiffet, fi non omnia fua amaf-

fet,

psit epiftolas, declamationes, orationes, dialogos, poëmata, & pleraque in philofophia. Idem.

¹ Quos ille non defliterat inceffere.] Gellius lib. 12. ait Senecam conatum effe vituperare Ciceronem atque Vergil. ac multis in locis reprehendere. eo autem in loco Gellius mire reprehendit phrafim & compofitionem Senecæ. Idem.

² Deinde quum fe jactaret, &c.] Senfus eft, qui vitia Senecæ imitabantur pro virtutibus, venditabant orationis orna-

tum & elegantiam nomine Seneca, qui tum in pretio erat. Verum Seneca tum ab illis non laudabatur, fed infamabatur, quia ejus vitia proponebantur. Idem.

³ Sed in eloquendo.] Caligula imperator Senecam, qui tum in pretio erat, appellare solebat *comiffiones meras*, & *arenam fine calce*. ita damnavit genus dicendi *fractum*, nimisque *conciſum*, ac *pe-ne commaticum*. Idem.

set, si rerum pondera minutissimis sententiis non fregisset: consensu potius eruditorum, quam puerorum amore comprobaretur. Verum sic quoque jam robustis, & severiore genere satis firmatis legendus, vel ideo, quod exercere potest utrinque iudicium. Multa enim (ut dixi) probanda in eo, multa etiam admiranda sunt: eligere modo curæ fit, quod utinam ipse fecisset. Digna enim fuit illa natura, quæ meliora vellet, quæ quod voluit, effecit.

C A P. II.

De imitatione.

2 EX his cæterisque lectione dignis auctoribus & verborum sumenda copia est, & varietas figurarum, & componendi ratio: tum ad exemplum virtutum omnium mens dirigenda. ¹ Neque enim dubitari potest, quin artis pars magna contineatur *imitatione*. Nam *ut invenire primum fuit, estque præcipuum: sic ea quæ bene inventa sunt, utile sequi.* Atque omnis vitæ ratio sic constat, ut quæ probamus in aliis, facere ipsi velimus. ² Sic literarum ductus, ut scribendi fiat usus, pueri sequuntur: sic musici vocem docentium, pictores opera priorum, rustici probatam experimento culturam in exemplum intuentur. Omnis denique disciplinæ initia ad propositum sibi præscriptum formari videmus. Et hercle necesse est aut similes aut dissimiles bonis simus. Similem raro natura præstat, frequenter imitatio. ³ Sed hoc ipsum, quod tanto faciliorem nobis rationem rerum omnium

Catalogus auctorum ad imitationem spectat, qua facilitatem dicendi formam consequimur. Egitur subjungenda fuerunt *imitationis* præcepta. Turpebus.

¹ Neque enim dubitari potest. Cornificius *imitationem* ab arte separat, eam arti subjungit. Fab. lib. 3. cap. 5. quia arte opus est ad intelligendas virtutes auctoris & imitandas. Idem.

² Sic literarum ductus. Ad imitationem commendationem inductione utitur, omniaque *imitatione* constare ostendit. Idem.

³ Sed hoc ipsum. Admonet Fab. non ita utendum esse *imitatione*, quin aliquid ex nobis gignamus. Sic Cic. cum se contulisset ad *imitationem* Platonis, Demosthenis, Isocratis, plurimas & præstantissimas ex seipso virtutes extulit. Auctor Fab. Idem.

1 Turpe